

ANNA MRÓZ

Uniwersytet Zielonogórski

IDEA INTEGRALNOŚCI W ROZWOJU CZŁOWIEKA DOROSŁEGO

Różnorodność propozycji teoretycznych dotyczących zmian rozwojowych (Trempała, 2000) implikuje wiele punktów widzenia na cel, czy może raczej sens, procesu rozwojowego, zwłaszcza w odniesieniu do człowieka dorosłego. Prowadzi to nieuchronnie do stawiania pytań, odnoszących się do istoty tego procesu. Jedno z ważniejszych pytań dotyczy integralności psychicznej i jej uwarunkowań. Jest ono szczególnie istotne w przypadku ujęcia rozwoju w kategoriach zmian wielokierunkowych. Takie ujęcie bowiem nie tylko pozwala uwzględnić indywidualne doświadczenia warunkujące niepowtarzalność i indywidualność jednostki, lecz także w największym stopniu obarcza człowieka odpowiedzialnością za swój rozwój, nadając mu status losu, a nie cyklu życiowego. Droga rozwojowa rozumiana jako los człowieka (Straś-Romanowska, 1992) pozostawia człowiekowi wiele wolności w wyborze siebie, czyniąc celem rozwoju poszukiwanie indywidualnego sensu w życiu. Daje też więcej nadziei na świadomą samosterowność i autoterapię w życiu dorosłym, niż czynią to teorie reprezentujące model zmian cyklicznych bądź fazowych. W tych ostatnich wyraźnie podkreśla się znaczenie uwarunkowanych biologicznie i kulturowo „okresów krytycznych”. Powszechność tych uwarunkowań wpisana jest w cykl życia człowieka, ale nie w jego los, który do pewnego stopnia te uwarunkowania przekracza, przynajmniej czasami oddając stery w ręce nie tylko przypadku, lecz także ludzkiej wolicjonalności i samoświadomości.

Jak można rozumieć integralność w rozwoju człowieka i czego ta integralność dotyczy? *Słownik synonimów* (<https://www.synonimy.pl/o-slovníku/>) podaje następujące

synonimy terminu „integralność”: niepodzielność, nienaruszalność, spójność, jedność, monolityczność. Integralność oznacza zatem nienaruszalność całości, w tym przypadku całości rozwoju psychicznego (całości psychicznej). Nienaruszalność nie oznacza niezmienności. Zmiana jest bowiem podstawą rozwoju. Chodzi raczej o to, by zmiana nie była parcjalna. W rozwoju zintegrowanym niemożliwa jest zmiana jakiejś części bez zmiany całości. W jakimkolwiek obszarze funkcjonowania człowieka zachodzi zmiana, nie pozostaje to bez wpływu na pozostałe obszary jego życia. Jeżeli jednostka dojrzewa i doskonali się zawodowo, to zmienia się również w relacjach pozazawodowych – rodzinnych czy przyjacielskich (w roli rodzica, małżonka itp.). Jeżeli natomiast dojrzewa jako rodzic w wyniku doświadczeń osobistych, zmiana ta obejmuje całość jego funkcjonowania, również zawodowego. W jakiegokolwiek więc płaszczyźnie rozwojowej pojawia się zmiana, w rzeczywistości zmienia się cały człowiek jako integralna jednostka. Tylko w takim przypadku można mówić o integralności psychicznej. A integralność wydaje się warunkiem dojrzałości i zdrowia psychicznego. Wskazuje na to wielu autorów wielokierunkowych, kontekstualnych teorii rozwoju.

ASYNCHRONIA ROZWOJOWA U DZIECI I MŁODZIEŻY A INTEGRALNOŚĆ ROZWOJU

Nie tylko w przypadku człowieka dorosłego, lecz także już w rozwoju dzieci i młodzieży oczekujemy pewnego rodzaju spójności. Jest ona związana z synchronią (harmonicznością) tegoż rozwoju. Synchronia w rozwoju oznacza równomierne dojrzewanie struktur i funkcji psychicznych pozostających ze sobą we wzajemnym powiązaniu. Asynchronia rodzi problemy i powoduje niepokój rodziców i nauczycieli. Wyrazistym przykładem takiej asynchronii jest rozwój wybitnie zdolnych dzieci, u których rozwój intelektualny znacznie przewyższa nie tylko możliwości rówieśników, co prowadzi do asynchronii społecznej, lecz także pozostające w normie wiekowej emocjonalne, społeczne, fizyczne i werbalne możliwości samego dziecka (por. Roedell, 1984). To drugie zjawisko określane jest jako asynchronia wewnętrzna szczególnie nasilona między 4. a 9. rokiem życia dziecka oraz ponownie w okresie wczesnej adolescencji. Nie jest trudno przewidzieć negatywne konsekwencje obydwu rodzajów asynchronii. Skutkiem asynchronii społecznej są problemy z adaptacją do środowiska rówieśniczego, natomiast efektem asynchronii wewnętrznej są nierealistyczne oczekiwania dorosłych względem dziecka. Obserwując dojrzałość intelektualną wybitnie zdolnych dzieci, rodzice i nauczyciele spodziewają się po nich adekwatnych do możliwości intelektualnych wypowiedzi, a także równie dojrzałych zachowań społecznych i emocjonalnych. Takie oczekiwania, którym dzieci nie są w stanie sprostać, rodzą w nich głęboką frustrację, któ-

rej następstwem bywają zachowania agresywne lub autoagresywne, a niejednokrotnie wywołują stan depresji i powodują wycofanie się z relacji społecznych.

Pomimo że asynchronię rozwojową można uważać za typowe zjawisko w rozwoju dzieci wybitnie zdolnych, to wyrównywanie możliwości w zakresie poszczególnych funkcji jest ważnym momentem w ich indywidualnym procesie rozwojowym. Czy jednak synchronia rozwojowa jest tożsama z integralnością w rozwoju? Integralność wydaje się czymś więcej niż tylko synchronicznym rozwojem poszczególnych funkcji organizmu. Sugeruje integrowanie się poszczególnych obszarów (płaszczyzn) rozwojowych w system działający jako nierozzerwalna całość. Niemniej jednak synchronia rozwojowa jest ważnym etapem na drodze do integralności psychicznej.

INTEGRALNOŚĆ ROZWOJU JAKO ELEMENT ZDROWIA PSYCHICZNEGO

Zjawisku integralności w rozwoju człowieka warto przyjrzeć się w aspekcie dążenia do umacniania zdrowia psychicznego. Wątek ten można odnaleźć w wielu teoriach ujmujących rozwój w kategoriach zmian wielokierunkowych, a więc traktujących psychikę jako plastyczny system, który adaptuje się do zmian, chociaż niewątpliwie rozumienie integralności jako koherencji (spójności) wewnętrznej można odnaleźć w teoriach samoaktualizacji (Maslow, 1990). Model zmian wielokierunkowych pozwala jednak na podkreślenie w procesie rozwojowym jego kontekstualności, złożoności, indywidualności, a także do pewnego stopnia nieprzewidywalności, wynikającej z przekraczania przez umysł ludzki uwarunkowań biologicznych i środowiskowych. Jednocześnie teorie te, z racji swojej różnorodności, proponują wielorakość ujęcia integralności.

Jeden z najbardziej znanych sposobów przedstawienia integralności proponują autorzy teorii poznawczo-rozwojowych, według których głównym mechanizmem rozwoju jest strukturyzowanie i restrukturyzowanie indywidualnego doświadczenia. W tym przypadku indywidualne doświadczenie musi być rozumiane jako ogół zjawisk psychicznych, będących jednocześnie subiektywnym zapisem zdarzeń życiowych, jak i późniejszą refleksją nad nimi, co podkreśla w swojej teorii M. Tyszkowa (Przetacznik-Gierowska, Tyszkowa, 1996). Refleksja ta, określona przez autorkę jako doświadczenie-wniosek, jest procesem nieustannym, stanowi bowiem podstawę restrukturyzacji tegoż doświadczenia. Proces ten, chociaż nie zawsze przebiegający świadomie, jest również efektem własnej, celowej aktywności człowieka w jego środowisku, interakcji z otoczeniem, a więc intencjonalnych poszukiwań i autonomicznych prób nadania przez jednostkę kierunku kolejnym zmianom rozwojowym. Można więc uznać,

że zmiany parcjalne pociągają za sobą zmianę całości struktury, nadając jej nową formę, w ramach której następuje przewartościowanie dotychczasowych doświadczeń.

Idea restrukturyzacji indywidualnego doświadczenia pojawia się też w kontekstualnym podejściu do rozwoju w teorii L.S. Wygotskiego (2002). Każda zmiana rozwojowa ma charakter totalny, a więc zmianie podlega cała struktura, co z kolei wyznacza zmianę jej poszczególnych części. Jednak w koncepcji L.S. Wygotskiego dużo większe znaczenie dla idei integralności w rozwoju ma koncept strefy najbliższego rozwoju (Wygotski, 1995, s. 86). Sugeruje on konieczność gotowości struktury do zmian. I chociaż odnosi tę gotowość umysłu do zmian zaprogramowanych biologicznie w rozwoju dzieci, to można tę ideę wykorzystać w odniesieniu do bardziej autonomicznego i świadomie ukierunkowanego rozwoju człowieka dorosłego. W tak pojmowanym rozwoju wewnętrzne uwarunkowanie zmiany rozwojowej, jakim jest nie tylko biologicznie zeterminowana gotowość struktury do zmian, znajduje swoje spełnienie dopiero w sytuacji, gdy zaistnieją okoliczności stwarzające szansę na dokonanie się zmiany. Jednak zależność ta działa również w drugą stronę. Człowiek dorosły korzysta z szansy rozwojowej dopiero wtedy, gdy jest do niej gotowy. Ta gotowość do zmian może być rozumiana jako część potencjału rozwojowego, będąca efektem dotychczasowej drogi rozwojowej. Tak rozumiany potencjał sam podlega ciągłym zmianom rozwojowym, nie jest więc elementem stałym w takim znaczeniu jak potencjał uwarunkowany biologicznie.

Mechanizm restrukturyzacji indywidualnego doświadczenia wraz z będącą jego następstwem koniecznością dokonania przewartościowań poszczególnych elementów znajduje swoje miejsce we współczesnych teoriach, definiujących tożsamość narracyjną. Należy do nich teoria D. McAdamsa. W tym przypadku restrukturyzacja doświadczenia oznacza reinterpretację doświadczeń zawartych w pamięci autobiograficznej (McAdams, 1993). Tożsamość narracyjna opiera się na historii własnego życia, którą człowiek, opowiadając ciągle od nowa, nieustannie zmienia, sytuując dotychczasowe doświadczenia w kontekście nowych zdarzeń życiowych. Sposób doświadczania kolejnych zdarzeń w biegu życia powoduje zmiany w postrzeganiu swojego życia jako całości, a to z kolei wymusza reinterpretację wydarzeń wcześniejszych. Takie ciągłe nadawanie nowych znaczeń stanowi istotę rozwoju tożsamości. D. McAdams podkreśla, że ważną funkcją tego procesu jest dążenie człowieka do odnalezienia w wielowątkowej i z czasem coraz bardziej skomplikowanej fabule autonarracji jakiegoś wątku nadrzędnego, spajającego wątki podrzędne i nadającego sens całości opowieści. Człowiek, tworząc wewnętrzną autonarrację, poszukuje więc jedności i celu (*unity and purpose*) i ta potrzeba stanowi główny motor jego rozwoju. Co więcej, zarówno mała złożoność autonarracji (ubogość wątków), jak i ich niski stopień integracji (brak wątku nadrzędnego nadającego sens całej opowieści) są sygnałem zaburzeń funkcjonowania człowieka. Integralność wyrażona w spójności opowieści jest więc warunkiem zdrowia psychicznego i jedną z zasad psychoterapii narracyjnej (Tokarska, 2002).

Jeszcze bardziej wyraziście idea integralności psychicznej jako przejawu, a nawet warunku zdrowia psychicznego, ujawnia się w koncepcji polifonicznego Ja (Hermans, Hermans-Jansen, 2000). Autorzy przedstawiają obraz wielogłosowego umysłu. „Głosy wewnętrzne” są efektem uwewnętrznienia w procesie rozwoju różnorodnych idei, punktów widzenia i sposobów interpretacji zjawisk, z którymi mamy do czynienia w relacjach społecznych. Ostatecznie powstaje złożona, polifoniczna struktura, w której to samo zjawisko może być doświadczane z różnych pozycji Ja. Wydaje się oczywiste, że istnieją dwie możliwości sposobu funkcjonowania takiej struktury. Pierwszy z nich polega na hegemonicznej dominacji wybranych pozycji Ja, które nie dopuszczają do głosu pozostałych. Wówczas jednak całość psychiczna staje się usztywniona, mało giętka, co nie sprzyja zdrowiu psychicznemu: „Zdrowie można określić jako bogatą, giętką i adaptacyjną aktywność dialogową umysłu, dzięki której osoba jest w stanie rozumieć i symulować rozmaite punkty widzenia oraz konfrontować racje wynikające z odmiennych przesłanek” (Oleś, Brygoła, 2011, s. 118). Równie jednak niesprzyjające zdrowiu jest niekontrolowane dochodzenie do głosu wszystkich pozycji Ja, bowiem uniemożliwia to ukierunkowane myślenie i działanie. Z tego względu za zdrową można uznać demokratyczną strukturę Ja, w której każda z pozycji ma prawo głosu, jednak nad jej funkcjonowaniem jako całości sprawuje kontrolę intencjonalne Ja podmiotowe. Odgrywa ono podobną rolę jak nadrzędny wątek autonarracji w teorii D. McAdamsa. Jest to również mechanizm nadrzędny, którego zadaniem jest ochrona struktury przed chaosem i utrzymanie jej wewnętrznej spójności, pomimo wewnętrznej złożoności: „Zdrowie rozumiane jest jako pełne funkcjonowanie jednostki i utożsamiane z posiadaniem zróżnicowanej, choć zarazem zintegrowanej struktury Ja, która charakteryzuje się giętkością” (Gabińska i in., 2012, s. 11).

Motyw integralności psychicznej jako elementu zdrowego funkcjonowania człowieka przejawia się w teoriach McAdamsa i Hermansów w jeszcze jeden sposób. Jest to równoważenie i integrowanie się w trakcie życia dwóch głównych tendencji. W koncepcji polifonicznego Ja są one określone jako podstawowe motywy życiowe: umacnianie siebie (S) i pragnienie jedności z innymi ludźmi (O). D. McAdams odnosi je do analogicznych dwóch tendencji ukrytych w autonarracjach. Są to: dążenie do autonomii i niezależności (*agency*) oraz dążenie do kontaktu z innymi (*communion*). Obydwa wątki mogą pozostawać w opozycji, walcząc o dominację, co zaburza funkcjonowanie jednostki. Przejawem zdrowia jest ich integrowanie się w biegu życia.

Wszystkie przedstawione powyżej teorie proponują interesującą perspektywę dla ujęcia omawianego tematu, jednak chyba najszersze pole dla rozpatrywania pojęcia integralności w rozwoju daje teoria dezintegracji pozytywnej autorstwa K. Dąbrowskiego (1979a). Stwarza ona również możliwość rozważenia odpowiedzi na niektóre pytania związane z tym zagadnieniem. Już sama nazwa teorii może zastanawiać. Pojęcie „dezintegracji pozytywnej” sugeruje zaprzeczenie tezie o integralności psychicznej jako waż-

nym elemencie zdrowia psychicznego. W rzeczywistości dezintegracja pozytywna jest istotnym mechanizmem procesu rozwojowego, zmierzającego od stanu integracji pierwotnej do stanu integracji wtórnej globalnej. To właśnie integracja wtórna globalna jest celem i sensem mechanizmu dezintegracyjnego. Aby ją osiągnąć, musi dojść do rozbicia pierwotnej, sztywnej struktury psychicznej, czyli jej dezintegracji. Dezintegracja nie zawsze ma charakter pozytywny. Jej rozwojowy sens ujawnia się dopiero wtedy, gdy zmienia się z jednopoziomowej w wielopoziomową (pozwalającą na hierarchizację wartości), a następnie w ukierunkowaną, wyzwalającą w człowieku świadome dążenie do zrealizowania swojego ideału osobowości. Ideał osobowości zawiera w sobie esencjalne wartości odkryte przez jednostkę w trakcie rozwoju osobowego i to właśnie ten ideał pełni funkcję integrującą jej przeżycia, dążenia i działania: „Osobowość można zdefiniować jako samouświadomioną, samowytęrażoną, samopotwierdzoną i samowychowującą się jedność podstawowych esencji indywidualnych i wspólnych na poziomie integracji wtórnej” (Dąbrowski, 1979b, s. 28).

Warto zwrócić uwagę na ciekawe relacje pomiędzy rozwojem a zdrowiem psychicznym. K. Dąbrowski proponuje bowiem rozwojowe ujęcie zdrowia psychicznego, co oznacza, że nie jest ono po prostu efektem rozwoju, lecz jest samym procesem rozwojowym (Dąbrowski, 1996). Procesualna natura zdrowia psychicznego implikuje jego dynamiczny obraz kliniczny. W zależności od etapu (poziomu) rozwoju osobowego może się ono przejawiać zarówno stanami dezintegracji, jak i stanami integracji i harmonii. Oczywiście prozdrowotnym stanom dezintegracji towarzyszy, oprócz lęku, depresji i niskiego poczucia własnej wartości, także refleksja i coraz wyraźniejszy obraz własnych wartości esencjalnych.

W kontekście teorii K. Dąbrowskiego pojawia się istotne pytanie: czy stan integracji psychicznej ma zawsze znaczenie pozytywne i rozwojowe? Wygląda na to, że wyjściowa integracja pierwotna, będąca efektem bezrefleksyjnej adaptacji do wymagań środowiska i uwarunkowań biologicznych, nie jest celem rozwoju. Jest raczej stanem wyjściowym dla procesu rozwoju osobowego. Jej rozbicie stwarza dopiero szansę na rozwój. Stopień wykorzystania tej szansy przez jednostkę zależy w dużej mierze od jej gotowości do zmiany. Można więc określić ten stan jako pewną, niedeterminowaną biologicznie wersję strefy najbliższego rozwoju, zjawiska opisanego przez L.S. Wygotskiego. Integralności nie należy jednak rozumieć w teorii K. Dąbrowskiego jako osiągniętego, końcowego efektu w postaci integracji wtórnej globalnej. Należy ją pojmować jako właściwość procesu rozwojowego, który do tego efektu prowadzi. W trakcie przechodzenia przez trzy kolejne poziomy dezintegracji umacnia się i konkretyzuje ideał osobowości, czyli wartości esencjalne jednostki. To one odgrywają rolę analogiczną do nadrzędnego wątku scalającego różne aspekty autonarracji w koncepcji tożsamości narracyjnej D. McAdamsa. Można też ich funkcję przyrównać do zadania spełnianego przez in-

tencjonalne Ja podmiotowe w koncepcji Hermansów. Ideał osobowości, jako „samowybrany” w procesie dojrzewania osobowego, nadaje nadrzędny sens dążeniom i działaniom osoby w różnych obszarach jej życia. Ten właśnie akt integralności w rozwoju można uznać za przejaw dojrzałości i zdrowia psychicznego.

PODSUMOWANIE

Idea integralności w rozwoju osób dorosłych, obrazowana w różnorodny sposób przez autorów wielu kontekstualnych teorii rozwoju, zakłada pewne charakterystyczne tendencje cechujące sam proces rozwojowy:

1. Rozwój części powoduje zmiany w całości.
2. Zmiany rozwojowe są wielorako uwarunkowane: biologicznie, kulturowo i indywidualnie. Są jednocześnie zdeterminowane i nieprzewidywalne, nieświadome i świadomie wybrane.
3. Potencjał rozwojowy jest rozumiany zarówno jako biologiczne zasoby, jak i aktualna gotowość do dalszych zmian, będąca wynikiem sposobu dotychczasowej realizacji potencjału biologicznego.
4. Rozwój w każdym momencie warunkowany jest przez dwa czynniki: wewnętrzny i zewnętrzny. Uwarunkowanie wewnętrzne to potencjał w postaci gotowości rozwojowej, która u człowieka dorosłego może w coraz większym stopniu podlegać czynnikowi autonomicznemu, a więc być świadomie sterowana. Uwarunkowanie zewnętrzne to szansa, na którą składają się czynniki sytuacyjne, środowiskowe, zarówno te planowane, jak i nieprzewidywalne, będące nieodłączną częścią losu człowieka. Można więc stwierdzić, że kolejne kroki na drodze rozwojowej są wypadkową możliwości wewnętrznych (aktualnego potencjału, gotowości) i możliwości zewnętrznych (szansy). Te dwa czynniki wpływają bowiem na sposób organizacji i interpretacji indywidualnego doświadczenia, warunkują system znaczeń konstruowanych w umyśle.

5. Zdrowie psychiczne wiąże się ze złożonością, ale też spójnością całego wewnętrznego środowiska psychicznego, niezależnie od tego, jak jego elementy są konceptualizowane w poszczególnych teoriach. W wielu propozycjach teoretycznych pojawia się idea nadrzędnego, intencjonalnego mechanizmu, integrującego elementy systemu psychicznego. Brak takiej nadrzędnej funkcji skutkuje pojawieniem się zaburzeń.

Integralność psychiczna jako idea zdrowego rozwoju człowieka zyskała już silną pozycję w różnorodnych podejściach teoretycznych. Warto więc zwrócić uwagę na możliwości jej wykorzystania w badaniach empirycznych, przeprowadzanych na gruncie psychologii i psychopatologii rozwoju człowieka.

LITERATURA

- Dąbrowski, K. (1979a). *Dezintegracja pozytywna*. Warszawa: PIW.
- Dąbrowski, K. (1979b). *Psychoterapia przez rozwój*. Warszawa: WSiP.
- Dąbrowski, K. (1996). *W poszukiwaniu zdrowia psychicznego*. Warszawa: PWN.
- Gabińska, A., Zalewski, B., Szymczyk, B., Suszek, H., Jędrasik-Styla, M. (2012). Mechanizmy zdrowia i zaburzeń psychicznych w teorii dialogowego Ja. *Roczniki Psychologiczne*, 4, s. 7-26.
- Hermans, H., Hermans-Jansen, E. (2000). *Autonarracje: tworzenie znaczeń w psychoterapii*. Warszawa: PTP.
- Maslow, A. (1990). *Motywacja i osobowość*. Warszawa: PAX.
- McAdams, D. (1993). *The stories we live by: personal myths and the making of the self*. New York, London.
- Oleś, P., Brygoła, E. (2011). Świadomość dialogowa – implikacje dla zdrowia. W: M. Górnik-Durose, J. Mateusiak (red.), *Psychologia zdrowia. Konteksty i pogranicza*. Katowice: Uniwersytet Śląski, s. 109-123.
- Przetacznik-Gierowska, M., Tyszkowa, M. (1996). *Psychologia rozwoju człowieka. T. 1. Zagadnienia ogólne*. Warszawa: PWN.
- Roedell, W.C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roepers Review*, 6, s. 127-130.
- Straś-Romanowska, M. (1992). *Los człowieka jako problem psychologiczny*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Tokarska, U. (2002). Narracja autobiograficzna w terapii i promocji zdrowia. W: J. Trzebiński (red.), *Narracja jako sposób rozumienia świata*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, s. 221-261.
- Trempała, J. (2000). *Modele rozwoju psychicznego: czas i zmiana*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- Wygotski, L.S. (1995). Zabawa i jej rola w rozwoju psychicznym dziecka. W: A. Brzezińska, G. Lutowski, T. Czub, B. Smykowski (red.), *Dziecko w zabawie i świecie języka*. Poznań: Zysk i S-ka, s. 141-164.
- Wygotski L.S. (2002). *Wybrane prace psychologiczne II: dzieciństwo i dorastanie*. Poznań: Zysk i S-ka.

IDEA INTEGRALNOŚCI W ROZWOJU CZŁOWIEKA DOROSŁEGO

STRESZCZENIE: Teorie reprezentujące model wielokierunkowych zmian rozwojowych proponują złożone podejście do problematyki integralności w rozwoju osób dorosłych. Integralność rozumiana jest jako spójność funkcjonowania różnych elementów struktury psychicznej. Nie może być ona jednak utożsamiana z synchronią rozwoju. Integralność zakłada bowiem jedność struktury psychicznej, działającej jako system. Oznacza to, że zmiana każdego z jej elementów powoduje zmianę całości wewnętrznego środowiska psychicznego. Autorzy niektórych teorii psychologicznych postrzegają integralność jako niezbędny warunek zdrowia psychicznego i dojrzałości człowieka. Są to teorie zarówno z obszaru psychologii poznawczo-rozwojowej, jak i psychologii narracyjnej. Specjalną rolę w tym ujęciu integralności odgrywa teoria dezintegracji pozytywnej autorstwa K. Dąbrowskiego, w której podkreślona jest odmiennność procesów integracji od integralności psychicznej. Co więcej, procesy dezintegracyjne mogą być bardzo pomocne w osiągnięciu stanu wewnętrznej integralności.

SŁOWA KLUCZOWE: rozwój człowieka, integralność rozwojowa, zdrowie psychiczne, wielokierunkowe zmiany rozwojowe

THE IDEA OF INTEGRITY IN ADULTS DEVELOPMENT

SUMMARY: Psychological theories that represent the model of multidimensional developmental changes offer a complicated approach to the problem of integrity in adults development. Integrity is defined as the coherence of functioning of different elements of mental structure. However, it must be differentiated from developmental synchrony. Integrity implies unity of the structure working as a system. That means, a change of each of its elements causes a change of the whole inner mental environment. Authors of some psychological theories expect integrity to be a precondition for mental health and human maturity. The theories represent cognitive-developmental psychology, as well as narrative psychology. K. Dabrowski's theory of positive disintegration plays the special role in this concept, as it underlines that integration and integrity are not the same mental processes. Moreover, disintegrative processes can be very supportive for achievement of the state of inner integrity.

KEYWORDS: human development, developmental integrity, mental health, multidimensional developmental changes